
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 378.4:796(477/51-21)

DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-4-179-187

Смалій К.

викладач кафедри географії, туризму та міжнародних відносин спорту

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Sparta-n@ukr.net

orcid/0009-0003-8256-2444

**ВВЕДЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
В УСТАНОВАХ НІЖИНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

У статті розглянута проблема пов'язана із обов'язковим запровадженням занять з фізичної культури для студентів різних освітніх установ, що існували в складі Ніжинської Вищої школи в кінці XIX – на початку XX ст. Проаналізовано ряд невдалих спроб керівництва Історико-філологічного інституту князя Безбородька поширити заняття фізкультурою серед студентів. Дирекція інституту планувало побудувати нову спортивну залу, налагодити спортивну гурткову роботу, ввести до штатного розпису інституту постійну посаду викладача гімнастики та закупити новий спортивний інвентар. В силу ряду суб'єктивних причин, нестачі фінансування, відсутності підтримки даної ініціативи з боку столичного керівництва та нерозуміння більшістю представників професорсько-викладацького складу необхідності фізичного розвитку студентства, ця ініціатива директора інституту Леціуса, так і залишилась нездійсненим проектом. Політико-революційні події, що охопили Україну в 1917–1921 рр. не дали можливості вирішити дане питання. До нього повернулася влада більшовиків, але з великим запізненням. Тільки на початку 30-х рр. XX ст. виходячи з суто утилітарних міркувань, нова влада у наказному порядку впровадила фізкультуру як обов'язковий предмет для всіх закладів вищої освіти. Керівництво Радянської України, копіюючи заходи Москви, видало свої директиви для виконання на місцях. Вони не передбачали, як це було до революції, плюралізму думок викладачів та спеціалістів «на місцях», а запроваджувались жорсткими командними методами. Головний наголос робився на військово-спортивній підготовці студентів, як майбутніх солдат та командирів Червоної армії. Такі адміністративні методи запровадження нової дисципліни призвели до ліквідації індивідуального підходу при підготовці студентів, й поставили знак рівності між спортом, здоров'ям, фізкультурою та військовою підготовкою.
Ключові слова: фізична культура, вища освіта, воєнізація, директивне запровадження.

Постановка наукової проблеми. Складна соціально-політична ситуація, у якій опинилась Україна після початку повномасштабної російської агресії, вимагає від національної вищої школи виховання фізично здорової та свідомої молоді.

Брак коштів, неправильний спосіб життя, поганий стан навколишнього середовища аж ніяк не сприяють цьому. Саме тому серед спеціалістів та фахівців, які досліджують дану проблему, все частіше можна почути думку про актуалізацію вивчення позитивного досвіду, що був набутий нашою країною раніше. Вони наголошують на тотожності проблем які постали перед сучасною Україною із проблемами, які країна була змушена вирішувати на початку ХХ ст. Дослідники сходять у думках, що досвід часів національно-визвольної революції 1917–1921 рр. та часів 1920–30-х рр. може стати в пригоді після перемоги у відбудові країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Проблема становлення та розвитку фізичної культури, як окремої освітньої дисципліни у вищих навчальних закладах України, неодноразово привертала увагу вітчизняних дослідників. Серед них варто виділити наукові розробки В. Антикової, О. Литвина, Л. Волкова, Н. Соколової та ін. [1–3, 11–12, 15–16]. Разом з тим, становленню та розвитку фізкультури у стінах Ніжинської Вищої школи, до сих пір не присвячено жодної публікації. Місцеві науковці, що присвятили свої роботи історії навчальних установ м. Ніжина, лише поверхово зачіпають це питання [13–14]. Саме тому, перед нами стоїть завдання, не лише розглянути проблему по суті, а й привернути увагу науковців до подальших досліджень у цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу. На початок ХХ ст. Історико-філологічний інститут князя Безбородька в Ніжині (далі – ІФІН) залишався одним із потужних вищих навчальних закладів Лівобережної України, що готував вчителів історії, географії, давніх мов та словесності для класичних гімназій, комерційних та реальних училищ й повітових шкіл всієї Російської імперії. Не дивлячись на те, що за своїм профілем ІФІН був суто «педагогічним» закладом, в його програмі по підготовці освітніх кадрів не знаходилось місця для дисциплін, які б були спрямовані на загартування та укріплення фізичного здоров'я студентської молоді. Керівництво інституту та викладацький колектив були не зацікавлені у зміні планів навчання студентів та додаванні до них нових дисциплін. Гімнастика (саме так в усіх документах називаються заняття з фізичної культури) вважалась другорядним, необов'язковим предметом, для студентів, тому нею вони могли займатися тільки у позаурочні часи. Саме тому «справа спорту в інституті, знаходилась не на висоті свого положення». Разом з тим слід зазначити, що час від часу, адміністрацією інституту робилися спроби (часто мало результативні) зрушити справу з місця. На початку ХХ ст. за наказом директора інституту Ф.Ф. Гельбеке була виділена окрема аудиторія для розміщення в ній гімнастичних знарядь та про ведення уроків гімнастики. Але «... часто вона пустувала або використовувалась не за потреби» (так під час революційних подій 1905 р. у спортивній залі проводилися мітинги та зібрання старшокурсників по розробці «революційних програм та проектів суспільної перебудови»).

Ситуація у справі фізичного виховання студентів, могла змінитися на краще, коли директором інституту у серпні 1913 р. був призначений заслужений професор, доктор класичної філології, колишній директор Естляндської дворянської гімназії, статський радник Йосип Ернестович (Андрійович) Леціус [4, арк. 1]. Німець за етнічним походженням, він одразу по прибутті до Ніжина, запропонував Конференції інституту широкий план першочергових заходів, які потрібно було провести у навчальному закладі. До низки запланованих перетворень Леціус включив й будівництво окремого гімнастичного залу (манежу) для потреб студентів та гімназистів. Щоб заручитися підтримкою свого проекту в Міністерстві народної освіти, він звернувся з листом до В.М. Воєйкова, голова Тимчасової Ради по фізичному розвитку населення імперії та почесного голови Російського Олімпійського комітету. У цьому листі він детально виклав стан проблеми. У листі він писав: «... При вступі на посаду восени минулого 1913 року у Ніжинському інституті

ніякої гімнастики не було, а у інститутській гімназії, вона за відсутністю приміщення, також була відсутня, і по правді сказати, навіть зараз вона відсутня – викладається щось на зразок гімнастики, як-небудь та коли-небудь... Гімнастику повинні викладати не запрошені ззовні, за плату по найму, та постійно змінюючи один одного офіцери, а штатні вчителі – спеціалісти, спеціально підготовлені до цього покликання... Що стосується окремих питань, то я маю честь відповісти на них наступне: а). Про кількість студентів, що займаються спортом. З усіх 160 студентів Інституту приблизно половина 80 вже зараз схильні займатися гімнастикою та спортом, якщо для цього будуть створені необхідні умови, якщо такі умови будуть створені, то кількість їх без сумніву буде зростати.

б). Про види спорту, якими займаються студенти. Приблизно 20 студентів їздять на велосипедах. Інших способів займатися спортом не існує із-за повної неможливості ними займатися.

в). Про кількість студентських спортивних гуртків /якщо такі існують/. Гуртків, що займаються спортом, не існує з тієї ж причини.

4. Чи є в інституті викладачі, інструктори або тренери. Викладача гімнастики або інструктора не має. Інститут знаходиться на кануні фінансової катастрофи та не має можливості запрошувати, на свої кошти, вчителя гімнастики та спорту.

5. Яка приблизно сума коштів витрачається на підтримку спортивних занять. На підтримку занять спортом не витрачається жодної копійки.

6. Чи є спеціальні приміщення або майданчики для занять спортом та гімнастикою. Спеціального приміщення, майданчика та ін., для занять спортом, за виключенням, влаштованої мною маленької гімнастичної кімнати, не має. Тут, взагалі, нічого не має, а все тільки страшенно занедбане» [5, арк. 31-33 зв.]. У кінці свого листа директор інституту висловлював надію, що спільними зусиллями, їм вдасться справу «фізичного виховання молоді піднести на необхідну висоту...». У своїх намірах Леціус пішов ще далі. Виступаючи на засіданні Конференції 25 листопада 1913 р. він висловлював думку про необхідність введення постійної штатної посади вчителя гімнастики та фехтування з окладом у 1500 крб. на рік та правом на пенсію [5, арк. 32 зв.]. За наказом директора для спортивних занять студентів в інституті був відведений окремий зал, для якого були закуплені гімнастичні прилади (паралельні бруси, трапеція та два шкіряні мати) [6, арк. 116 зв.-117]. Пізніше в інституті буде діяти у 1915-1918 рр. гурток фехтування. Інститут придбає для нього спортивне обладнання (9 ескадронів та 4 комплекти уніформи), яке на жаль все буде втрачено під час пожежі в інституті влітку 1918 р. й гурток припинить своє існування. [7, арк. 126].

Ряд суб'єктивних та об'єктивних обставин не дозволив здійснитись цим намірам директора Леціуса. Спочатку план будівництва спортивної зали був відхилений міністерством (його критикували за великий фінансовий кошторис), а з початком Першої світової війни Й-Е.А. Леціус притрапив під хвилю анти германських репресій й був звільнений з посади. Початок Першої світової війни, відкриття у садибі ІФІН земського шпиталю, та наступні події пов'язані із революцією та громадянською війною призвели до того, що дане питання випало з «повістки денної» на багато років. У 1918-1920 рр. нова більшовицька влада не приділяла достатньої уваги проблемі «фізкультграмотності». Не було розроблено нових навчальних програм у яких фізкультура передбачалась як окрема дисципліна. Народний комісаріат освіти, хоча й повністю відкинув педагогічний досвід «старої» школи, натомість не спромігся запропонувати щось нове. Вищій навчальний заклад (з 1921 р. ІФІН почав називатись Ніжинським інститутом народної освіти) продовжував свій освітній процес за «переробленим» планом (з нього були виключені такі предмети як Закон Божий та Історія Церкви, натомість додані історія революційних рухів, вчення про право та основи соціалістичного будівництва тощо). Тільки з 1923 р. Вища рада з фізичної культури почала неухильно вимагати

внесення до всіх навчальних програм (не залежно від статусу освітнього закладу) обов'язкових занять з фізкультури. Саме у цей рік до «Довідкових відомостей по ніжинському ІНО» (тогочасного штатного розпису інституту) була внесена інформація про викладача фізкультури Семенця В.П. [8, арк. 56 зв.]. Але архівні документи не дають більш детальної інформації. Наявність штатної посади у «Довідкових відомостях...» та прізвище людини, яка займала дану посаду дає змогу припустити, що в інституті заняття з фізичної культури були внесені до розкладу та проводились. Відомо, що В. Семенець невдовзі звільнився й фізкультурна справа в інституті у черговий раз занепадала.

Це не означало, що спортом та охороною здоров'я в інституті не займались. У вузі продовжувалась гуртково-секційна робота. За її проведення відповідав начальник команди ІНО Шкарбибордей та політичний комісар команди Фішман. У гуртковій роботі основна увага приділялась вивченню військової справи. Так в інституті діяв стрілецький гурток, гурток кулеметників-максимістів (його учасники вивчали будову та навички стрільби з кулемета системи Х. Максима). У гуртах проводились обов'язкові політичні заняття. Всі намагання керівництва інституту масово залучати студентства до «гуртково-фізкультурної роботи» у той час не дали позитивних результатів. У доповідній записці на ім'я ректора від 10.07.1928 р. комісар Фішман повідомляв, що; «...гуртковою роботою охоплена незначна частина студентства. Особливо мало студентів з пролетаріату...» [9, арк. 62].

Ситуація кардинально змінилась після того, як керівництву інституту була доведена постанова НКО від 1.01. 1931 р. підписана заступником наркома освіти УСРР О.А. Полоцьким «Про фізичну культуру по вищих та середніх навчальних закладах». У постанові йшлося: «Ґрунтовна перебудова всієї системи професійної освіти, що має на меті прискорити темпи підготовки кадрів через скорочення реченців навчання («реченець» – «строк» – авт.), перехід на безперервну виробничу практику, ущільнення робітничого дня, соцзмагання та ударництво – вимагають від студентів великою мірою підвищити свою працездатність. Вказане, а також незадовільність фізичного стану частини студентства – особливо з пролетарів, що прийшли вчитися з виробництва – у зв'язку із завданням готувати водночас по ВУЗ'ах і ВТУЗ'ах бійця і к-ра РСЧА (Робітничо-Селянська Червона Армія – авт.) – висуває потребу максимально розгорнути в цих навчальних закладах фізичну культуру. Уздоровлення праці й побуту пролетарського студентства, його фізичного розвитку і виховання, корегування учби й даного виробництва. Засвоєння військово-прикладних звичок та виховання властивостей бійця-командира РСЧА – ось ті основні задачі, що їх треба розв'язати через фізичну культуру, як **обов'язкову** дисципліну в кожному навчальному закладі. По педагогічних та медичних ВУЗ'ах та технікумах ці задачі поширюються, бо фізична культура для педагогів та лікарів набуває значення дисципліни, що конче потрібна цим кадрам ще й у їхніх майбутній фаховій діяльності. Хоча НКО на підставі постанови ВУЦВК'у (Всеукраїнський центральний виконавчий комітет – найвищий законодавчий, розпорядчий, виконавчий та контролюючий орган державної влади радянської України – авт.) від 3-го серпня 1930 р. ухвалив завести фізкультуру, як обов'язкову дисципліну до навчальних планів учбових закладів – в тім числі ВУЗ'ів та ВТУЗ'ів – проте з надісланих відомостей видно, що на місцях значно недооцінюють вагу фізичної культури» [10, арк. 9]. Надалі Полоцький перейшов до звинувачень та погроз: «Фізичну культуру ще й досі часто-густо окремі керівники навчальних закладів вважають не за чинник uzдоровлення пролетарського студентства, піднесення працездатності й зміцнення обороноспроможності, а за **зайву** дисципліну, баляст для даного ВУЗ'у. Іноді зовсім не відчувається жодної відповідальності директорів за цю роботу. З такого нехтування справою організації фізкультурної роботи /потрібні кошти на устаткування, справа з фізкульт.

годинами в розписі занять, інше/ по багатьом ВУЗ'ам аж доходить до повного занепаду.

Постанову ВЦК СРСР від 3.04.1930, що розглядає фізичну культуру, як справу «першорядної державної ваги» і постанову ВУЦВК'у та НКО про заведення фізичної культури до навчальних планів усіх навчальних закладів – уже з 1931 р треба виконувати **цілковито**. Фізкультура повинна бути обов'язкова для кожного навчального закладу!» [10, арк. 9]. Від висунення такої грізної резолюції, заступник наркома перейшов до декларації необхідних вимог, які повинні бути здійснені на місцях. «НКО УСРР ще 1929-1930 рр. розпочав конкретизацію низки організаційних заходів, відсутність яких перешкоджає у подальшому налагодженні методичної фізкультурної роботи. Нині, у зв'язку із закінченням передачі окремих ВУЗ'ів до окремих організацій та установ, НКО вважає за необхідне, щоб здійснити постанову союзного та Всеукраїнського уряду в царині фізкультурного виховання студентства, звернути Вашу увагу на потребу і далі провадити по підлеглим вам ВУЗ'ам такі заходи: 1. Справу організації фізкультурної роботи по лінії вищих навчальних закладів належить заводити окремим розділом у секторі кадрів. 2. Подати від директорів ВУЗ'ів категоричні пропозиції по виконанню конкретних постанов Уряду в справі фізкультури. 3. Вказати, що безпосереднє керівництво по ВУЗ'ах зосереджується при керівниках військової підготовки даного навчального закладу, але за безпосередньою участю викладачів фізкультури у даному навчальному закладі. Щодо медичних та де яких педагогічних навчальних закладів то в них керує фізкультурною роботою учбова частина. У великому ВУЗ'і можна утворити з спеціального дозволу урядництва, катедру, яку може посідати керівник з відповідною фізкультурною й медичною чи педагогічною освітою. 4. Упорядкувати справу забезпечення викладачів фізкультури відповідно до постанови РНК СРСР з 22. 08.1930 р. «Про штатно-окладну систему оплатим викладачів ВУЗ'ів СРСР» прирівнюючи їх до асистентів, а коли є декілька асистентів одного з них, на користь справи можна призначити доцентом. 5. Для розв'язання поточних організаційних, методичних і педагогічних питань. Що походять з основних програм, застосовувати широкі виробничі фізкультурні наради з лікарів, керівників фізкультурної роботи, партійних, профспілкових, комсомольських студорганізацій – в тим, щоб студенти цілковито усвідомлювали собі основні засади /навчальний плани, програму, методи і інше/ фізкультурнавчання. 6. Нормальну й правильну фізкультурну роботу належить забезпечити потрібними асигнуваннями нарівні з іншими галузями навчальної роботи. Насамперед тут потрібні: а). лікарсько-антропометричні кабінети б). гімнастичні зали в). спортмайданчики г). душі д). зимовий та літній спортивний інвентар. 7. Надалі по всіх фізкультурних справах НКЩ рекомендує всім установам та організаціям безпосередньо звертатись до Всеукраїнської Ради фізкультури» [10, арк. 9-9 зв.].

Одразу після отримання постанови НКО, помічник директора по навчальній частині Ніжинського інституту соціального виховання (таку назву з 1930 р. носив інститут в Ніжині) надіслав до Наркомосу детальний «План роботи з фізкультури на II-й робочий період 1930-1931 акад. року» [10, арк. 22 – 24 зв.]. План складався з двох частин – організаційно-господарської та навчально-методичної. До першої були віднесені наступні заходи – ремонт гімнастичної зали, душових та роздягальні, відкриття кабінету та аудиторії для теоретичних занять; поповнення устаткування кабінету знаряддями та спортивним інвентарем (горизонтальні та вертикальні драбини, жердини, гімнастичний кінь, козел, булави, лижі, малокаліберні та фехтувальні рушніці, гранати, секундомір. На це була виділена значна то тих роках сума – 2500 крб., у той час зарплата кваліфікованого інженера складала 80 крб. на місяць). Студентам закупили спортивну форму. Передбачалось улаштувати в саду біля інституту спортивний майданчик на 3 волейбольні, баскетбольну та гандбольну площадки. У планах було поповнити книгарню при фізкультуркабінеті

не лише друкованою продукцією, а й наочністю. Планувалось відкриття секцій з легкої атлетики та спортивних ігор для подальшої підготовки студентів для складання норм «Готовий до праці й оборони» [10, арк. 22]. Навчальна – методична робота складалась не лише з вивчення теорії, а й практичних занять. Тепер день студента розпочинався з ранкової гімнастики, що проводилась перед студінтернатом (гуртожитком) спеціально проінструктованою особою із комскладу. Заняття студентів проводились у військово-визначених одиницях /рота, чота, рій/. Обов'язковою стала практика медичних оглядів та антропометричних вимірів. Окрім загальних лекцій з охорони здоров'я, почав викладатися курс «Історії фізкультури» (він вміщував лекції з історії фізкультури від доби первісного комунізму до розвитку фізкультури в СРСР). Більша частина практичного матеріалу курсу була присвячена засвоєнню військово-прикладних знань та умінь. Тільки на III курсі студентам викладались (у незначному об'ємі) години з педагогіки, дидактики та методики фізкультури, які вони «могли б застосовувати у практичній роботі у школах та на виробництві» [10, арк. 24]. План був затверджений на засіданнях кафедр «Педагогіки» та «Військових дисциплін», а його виконання покладалося на вчителя ФК Чеботарьова. З квітня 1931 р. предмет «Фізична культура» став обов'язковим для викладання на всіх курсах всіх факультетів Ніжинського інституту соціального виховання.

Висновки. Підбиваючи результати нашого дослідження у першу чергу хотілось наголосити на тому, що не дивлячись на педагогічний профіль вищого навчального закладу, що існував в повітовому Ніжині з 1875 р. фізичної підготовки студентів в ньому довгий час не існувало. У навчальних програмах історико-філологічного інституту князя Безбородька не було місця заняттям з фізичної культури. Будь які спроби зрушити дане питання з місця, постійно наштовхувались на нерозуміння вищого керівництва. Якщо спроби йшли «з низу» (від самих студентів), то вони не знаходили підтримки у викладачів та адміністрації інституту, якщо спроби робилися «зверху» (ініціатором виступало керівництво вузу) перепони з'являлись з боку міністерства. Навіть у самому професорсько-викладацькому колективі інституту не було єдності у питанні необхідності запровадження фізичної культури як обов'язкового предмету. До позитивного вирішення даного питання, ближче всіх наблизився директор інституту Й.Е. Леціус у 1913–1914 рр. Його комплексний підхід до кардинальної перебудови всього студентського життя й фізичного виховання молоді, спочатку знайшов підтримку у викладацькому колективі й на рівні міністерства, але швидко був згорнутий із-за нестачі фінансування та початком світової війни. Сам автор цього проекту потрапив під репресії й був змушений відмовитися від своїх ідей. Роки революції, громадянської війни та післявоєнної відбудови на довгий час відклали питання вирішення даної проблеми. Як і раніше студенти займалися сортом та укріплювали своє фізичне здоров'я тільки з власної ініціативи. Ніякої (методичної, матеріальної) підтримки від навчального закладу вони не отримували. В інституті проводилась секційно-гурткова робота, але вона мала свою специфіку (акцент робився на військово підготовку) і не була масовою. І тільки починаючи з 30-х рр. ХХ ст. у системі освіти та фізичного виховання молоді відбулись кардинальні зміни. Радянська влада зобов'язала всі навчальні заклади готувати свідомих, фізично сильних, вірних та відданих комуністичній партії студентів, які в подальшому будуть вправними воїнами та командирами у рядах РСЧА. Нова, запропонована більшовиками, система фізичного виховання ґрунтувалась на ідеях колективу і не залишала місця для розвитку індивідуальності особистості. Бути здоровим, сильним, завжди готовим стати на захист своєї країни, вправно працювати на розвиток Батьківщини – ось той ідеал, якій закладався у голови радянської молоді вищими закладами освіти на заняттях фізкультури. Обов'язкові уроки фізкультури та військової підготовки (для хлопців та дівчат), ранкова гімнастика, гурткова робота, спортивне

дозвілля під керівництвом партійних та комсомольських організаторів на думку функціонерів комуністичного режиму, мали зайняти не лише основний час, що відводився на навчання, а й значну частину вільного, позаурочного часу «червоного» студентства. Нова влада розглядала нове, «пролетарське» студентства, як одну з головних соціальних підвалин нового політичного режиму, тому не жалкувала ні матеріальних засобів, ні кошті, ні часу на його виховання. Часто педагогічний момент підмінявся воєнізацією фізичного виховання, поставленого під жорсткий партійний контроль. Але події наступних років доведуть правильність обраного курсу.

Література

1. Антикova В.А. Оптимизация физического воспитания в высших учебных заведениях. *Концепция подготовки специалистов физической культуры в Украине*. Всеукр. наук.-практ. конф. Киев-Луцк: Вежа, 1996. С. 209–213.
2. Ареф'єв В. Г. Основы теории та методики фізичного виховання: підруч. для студ. ф-тів (ін-тів) фіз. виховання пед. ун-тів. Київ, 2010. 327 с.
3. Булатова М., Литвин О. Здоров'я і фізична підготовленість населення України. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. Київ, 2004. № 1. С. 4–9.
4. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині (далі – ВДАЧОН), ф. 1105, оп. 1, спр. 1833.
5. ВДАЧОН, ф. 1105, оп. 1, спр. 1955.
6. ВДАЧОН, ф. 1105, оп. 1, спр. 1888.
7. ВДАЧОН, ф. 1105, оп. 1, спр. 2266.
8. ВДАЧОН, ф. 6121, оп. 1, спр. 41.
9. ВДАЧОН, ф. 6121, оп. 1, спр. 1067.
10. ВДАЧОН, ф. 6121, оп. 1, спр. 1007.
11. Волков Л. В. Теорія і методика дитячого і юнацького спорту. Київ, 2002. 296 с.
12. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ: НУФVСУ «Олімпійська літератур», 2008. 392 с.
13. Моціяка П. П. Ніжинський Історико-філологічний інститут князя Безбородька у портретах його директорів. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 312 с.
14. Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів: мемуари: у 2 т. / уклад.: Г. В. Самойленко, О. Г. Самойленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. Т. 2: 1920–2010. 530 с.
15. Соколова Н. Розвиток системи фізичного виховання в навчальних закладах України у 30-х роках ХХ ст. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 4 (20). С. 46–50.
16. Шиян Б. Г., Папуша В. Г. Теорія фізичного виховання. Тернопіль: ЗБРУЧ, 2000. 293 с.

References

1. Antykova, V.A. (1996). Optymyzatsyya fizycheskoho vospytanyya v vysshykh uchebnykh zavedenyakh [Antikova V.A. Optimization of physical education in higher educational establishments]. Kontseptsyya podhotovky spetsyalystov fizycheskoy kultury v Ukrainy. Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyev-Lutsk: Vezha [in Ukrainian].
2. Arefyev, V.H. (2010). Osnovy teorii ta metodyky fizychnoho vykhovannya [Arefyev V. G. Basics of theory and methods of physical education]: pidruch. dlya stud. f-tiv (in-tiv) fiz. vykhovannya ped. un-tiv. Kiyv [in Ukrainian].
3. Bulatova M. (2004). Zdorovya i fizychna pidhotovlenist' naseleण्या Ukrainy. Teoriya i metodyky fizychnoho vykhovannya i sportu [Bulatova M. Z. Health and physical fitness of the population of Ukraine. Theory and methodology of physical education and sports] / M. Bulatova, O. Lytvyn. – Kyiv. – № 1. – S. 4–9 [in Ukrainian].
4. Viddil Derzhavnoho Arkhivu Chernihivskoyi oblasti v misti Nizhyni (dali – VDACHON), f. 1105, op. 1, spr. 1833 [in Ukrainian].
5. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 1955 [in Ukrainian].

6. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 1888 [in Ukrainian].
7. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 2266 [in Ukrainian].
8. VDACHON, f. 6121, op. 1, spr. 41 [in Ukrainian].
9. VDACHON, f. 6121, op. 1, spr. 1067 [in Ukrainian].
10. VDACHON, f. 6121, op. 1, spr. 1007 [in Ukrainian].
11. Volkov L.V. (2002). Teoriya i metodyka dytyachoho i yunatskoho sportu [Volkov L.V. Theory and methodology of children's and youth sports]. Kyiv [in Ukrainian].
12. Krutsevych T.YU. (2008). Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya [Theory and methodology of physical education]. Kyiv: NUFVSU «Olimpiyska literatur» [in Ukrainian].
13. Motsiyaka P. (2011). Nizhynskyy Istoryko-filolohichnyy instytut knyazya Bezborodka u portretakh yoho dyrektoriv. [Motsiyaka P. Nizhynsky Historical and Philological Institute of Prince Bezborodek in the portraits of its directors]. Nizhyn: vydavets P.P. Lysenko M [in Ukrainian].
14. Nizhynska vyshcha shkola u spohadakh studentiv i vykladachiv: memuary (2015). [Nizhyn Higher School in the memories of students and teachers: memoirs]/ Uklad.: H.V. Samoylenko, O.H. Samoylenko. – Nizhyn: NDU im. M. Hoholya, T. 2: 1920-2010 [in Ukrainian].
15. Sokolova N. (2012). Rozvytok systemy fizychnoho vykhovannya v navchalnykh zakladakh Ukrayiny u 30-kh rokakh XX st. [Sokolova N. Development of the system of physical education in educational institutions of Ukraine in the 1930s]. *Fizychno vykhovannya, sport i kultura zdorovya u suchasnomu suspilstvi*. № 4 (20). – S. 46-50. [in Ukrainian].
16. Shyyan B.H. (2000). Teoriya fizychnoho vykhovannya [Shiyan B. G. Theory of physical education] / B. M. Shyyan, V. H. Papusha. Ternopil: ZBRUCH [in Ukrainian].

Smaliy K.

Lecturer, Department of Geography,
Tourism and International Sports Relations
Nizhyn Mykola Gogol State University
Sparta-n@ukr.net
orcid/0009-0003-8256-2444

INTRODUCTION OF MANDATORY PHYSICAL EDUCATION CLASSES IN THE INSTITUTIONS OF NIZHYNSK HIGH SCHOOL

The article considers the problem related to the mandatory introduction of physical education classes for students of various educational institutions that existed as part of the Nizhyn Higher School at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. A number of unsuccessful attempts by the leadership of Prince Bezborodek's Institute of History and Philology to spread physical education classes among students are analyzed. The directorate of the institute planned to build a new sports hall, establish sports group work, introduce a permanent position of a gymnastics teacher to the staff list of the institute and purchase new sports equipment. Due to a number of subjective reasons, the lack of funding, the lack of support for this initiative from the capital's leadership, and the lack of understanding by the majority of professors and teaching staff of the need for physical development of students, this initiative of the director of the Letius Institute remained an unfeasible project. Political and revolutionary events that covered Ukraine in 1917-1921. did not give an opportunity to resolve this issue. The power of the Bolsheviks returned to him, but with great delay. Only in the early 1930s. 20th century based on purely utilitarian considerations, the new government introduced physical education as a compulsory subject for all institutions of higher education by order. The leadership of Soviet

Ukraine, copying Moscow's measures, issued its directives for implementation on the ground. They did not envisage, as it was before the revolution, the pluralism of opinions of teachers and specialists "on the ground", but were implemented by strict team methods. The main emphasis was placed on the military and sports training of students as future soldiers and commanders of the Red Army. Such administrative methods of introducing a new discipline led to the elimination of an individual approach to the training of students, and put a sign of equality between sports, health, physical education and military training.

Key words: physical culture, higher education, militarization, directive introduction.